

Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO)

Č.j.: 10 197/2005-22

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě, který upravuje podmínky vzdělávání pedagogických pracovníků ve zmíněné oblasti.

1. Další vzdělávání všech pedagogických pracovníků

1.1 Specializační kurs školních koordinátorů EVVO

1.2 Další vzdělávání ostatních pedagogických pracovníků

2. Další vzdělávání řídicích pracovníků škol (ředitelů a zástupců)

Tento standard obsahuje souhrn vzdělávacích cílů, rámcový obsah vzdělávání a kompetence; je tvořen obligatorními požadavky, které si mají pedagogičtí pracovníci osvojit v kategoriích : školní koordinátoři, ostatní pedagogičtí pracovníci a řídicí pracovníci.

Použitými termíny standard odpovídá zákonu č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, zákonu č. 563/2004 o pedagogických pracovnících , rámcovým vzdělávacím programům oborů základního a středního vzdělávání a usnesení vlády č. 1048/2000 ze dne 23. 9. 2000 o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR.

Z praktických důvodů je v celém textu používána zkratka EVVO (Ekologická/environmentální výchova, vzdělávání a osvěta), s výjimkou doslovných citací jiných materiálů a ustálených termínů či názvů institucí. Jde však o terminologicky složitou a teprve se ustalující oblast. V historii i současnosti se lze setkat s různými příbuznými názvy. Tyto rozmanité názvy pokrývají zhruba tutéž oblast výchovy a vzdělávání, ale vyjadřují různé akcenty:

- výchova k ochraně přírody,
- výchova k ochraně (a tvorbě) životního prostředí /k péči o životní prostředí,
- ekologická výchova (vzdělávání a osvěta),
- environmentální výchova (vzdělávání a osvěta),

- výchova (a vzdělávání) k udržitelnému způsobu života/v oblasti udržitelného rozvoje/životu,
- globální výchova.

V současné době se lze nejčastěji setkat s názvy:

Environmentální výchova (a vzdělávání) – zdůrazňuje zaměření na celé (přírodní i umělé) životní prostředí (člověka), zdůrazňuje odlišnost od pouhé „výuky ekologie“. Termín je použit např. ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR.

Ekologická výchova (a vzdělávání) – zdůrazňuje **zaměření na vztah** člověka a prostředí, („v polemice“ s předchozím názvem) nikoli jen na poznání okolí obklopujícího člověka (životního prostředí). Zdůrazňuje tedy celostní (holistické) pojetí, lze ji odvodit od „**ekologie člověka**“ (**sociální/humánní ekologie**), aplikovaného oboru zkoumajícího vztah člověka a jeho prostředí. Termín je použit např. v zákoně 114/1992, v zákoně 29/1984, tradičně se objevuje v názvech specializovaných pracovišť – středisek ekologické výchovy.

Výchova k udržitelnému způsobu života/v oblasti udržitelného rozvoje/životu – zdůrazňuje vyvážený důraz na kvalitní životní prostředí, ekonomický a sociální rozvoj, na dlouhodobou udržitelnost, implicitně je v současném chápání pojmu „udržitelný rozvoj“ zahrnuta např. i široká účast a zapojení veřejnosti v rozhodování.

Definice dle zákona č.17/1992 Sb. O životním prostředí:

“Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby **vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.**

Definice dle PhDr. Václava Břicháčka:

“Ekologická výchova je výchova k **odpovědnému jednání vůči přírodě i lidem.**”

Základní rysy EVVO byly vymezeny v Bělehradské chartě (1975) a závěrech Tbiliské konference (1977):

“Ekologická výchova je výchova **o** životním prostředí, **y** životním prostředí a **pro** (ochranu) životní(ho) prostředí”.

Nejdůležitější principy ekologické výchovy:

- má uvažovat životní prostředí v jeho celistvosti – přírodní i člověkem vytvořené,
- má být trvalým celoživotním procesem – školním i mimoškolním,
- má být interdisciplinární,
- má věnovat pozornost globálním, regionálním i místním hlediskům a současným i budoucím situacím,
- má se zabývat rozvojem a růstem z hlediska životního prostředí,
- má vést k aktivní účasti v prevenci a řešení problémů životního prostředí - 5 kategorií v cílech: zájem a cítění, znalosti, postoje, dovednosti, účast.

1. Další vzdělávání všech pedagogických pracovníků

1.1. Specializační kurs pro školní koordinátory EVVO

Po absolvování specializačního kursu je školní koordinátor způsobilý (= má tyto kompetence):

- porozumět cílům, obsahu, rozsahu a pojetí EVVO,
- orientovat se v základních dokumentech (celostátních i krajských) a v organizacích (státních i nevládních) zabývajících EVVO,
- orientovat se v základní problematice ekologie, ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny, znát aktuální stav životního prostředí v místě, v ČR i ve světě,
- pochopit principy udržitelného rozvoje a jeho tří základních pilířů - ekonomického, sociálního a ekologického,
- začlenit EVVO (průřezové téma - Environmentální výchova) do školních vzdělávacích programů a zpracovat a realizovat školní program EVVO,
- zvládnout vyučovací metody interdisciplinárního aktivního učení (např. praktické činnosti přímo v přírodě, experimentování, tvořivá dramatika, simulace, hry, terénní výuka, čtení v krajině, autentické činnosti - péče o školní prostředí) a jejich prostřednictvím tvořivě aplikovat EVVO do výuky,
- inovovat výuku z hlediska regionálních zvláštností s důrazem na utváření citového vztahu dětí k domovu, aktuálních situací apod.,
- umět individuálně posoudit žákovo pochopení učiva o životním prostředí a na základě toho individuálně s žákem pracovat,
- umět diferencovat EVVO z hlediska různých studijních a učebních oborů,
- být si vědom významu formativního účinku prostředí a osobního příkladu na utváření vztahu žáků k životnímu prostředí, projevovat ekologicky odpovědné postoje a návyky a umět argumentovat v jejich prospěch, sebereflektovat své jednání a výchovné působení v EVVO,
- výše uvedenými způsoby rozvíjet kompetence v oblasti EVVO u svých žáků a studentů (tj. zprostředkovat jejich potřebné znalosti, formovat dovednosti, postoje a návyky) a podporovat jejich aktivní zapojování do péče o životní prostředí.

Organizace, rozsah a minimální časová dotace specializačního kursu

- K organizování specializačního kursu je oprávněn pouze subjekt, který získal příslušnou akreditaci MŠMT (§ 27 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících).
- Minimální časová dotace specializačního kursu :
32 hodin přímé výuky,
60 hodin samostudia.
- Doporučenou formou specializačního kursu je především forma pobytová, včetně návštěvy doporučené školy (v rámci samostudia) a specializovaného zařízení pro ekologickou výchovu (střediska ekologické výchovy).

- Způsob ukončení specializačního kursu : obhajoba závěrečné práce (školního vzdělávacího programu EVVO).
- Certifikace : získání osvědčení o absolvování specializačního kursu.

Obsah specializačního kursu

- **Cíle, obsah, rozsah, pojetí a vývoj EVVO.**
- **System EVVO v ČR (dokumenty, instituce a jejich nabídky, síť EVVO apod.), informace a materiály (programy, pomůcky) pro EVVO, financování EVVO.**
- **Role koordinátorů EVVO, vedoucích pracovníků a ostatních pedagogických pracovníků, začlenění průřezového tématu EVVO do ŠVP, příprava a realizace školních programů EVVO a příklady konkrétních školních programů EVVO (= začlenění do předmětů a činností vč.mimoškolních + integrující celky učiva + prostředí školy), plánování a vedení projektů a programů, systém EVVO ve škole.**
- **Náměty pro praktickou EVVO v jednotlivých vyučovacích předmětech.**
- **Charakteristika, praktický nácvik a příklady vyučovacích metod interdisciplinárního aktivního učení typických pro EVVO zahrne :**
 - přehled metod: terénní výuka, přírodovědná pozorování, monitorování stavu jednotlivých složek životního prostředí, práce s přírodninami aj., praktické činnosti přímo v přírodě a ve prospěch ochrany přírody a péče o životní prostředí, experimentování, autentické činnosti, využívání přírodních učeben, práce na školním pozemku, problémová a projektová výuka, hry s ekologickou tematikou, simulační hry a simulace, řízené diskuse, praktické činnosti ve prospěch , práce s přírodními materiály a jiné tvořivé činnosti – včetně využití metod dramatické a estetické výchovy, smyslového vnímání přírody,
 - různé typy ekologických výukových programů poskytovaných středisky EV (krátkodobé, pobytové apod.),
 - školní ekologické projekty,
 - význam bezprostředního kontaktu s přírodou,
 - význam příkladu (provoz školy, osobnosti a pod.),
 - zvláštnosti EVVO na jednotlivých stupních školy,
 - využití individuální a týmové práce žáků (význam a zvláštnosti individuální práce, práce v malých skupinách a práce celé třídy).
- Význam a příklady péče o prostředí školy včetně školního pozemku a ekologizace provozu, ekologické audity škol.**
- Principy udržitelného rozvoje, praktické příklady, aplikace udržitelného rozvoje do praxe školy, obce, regionu apod.**
 - **Příklady aktuálních a regionálně zaměřených informací z oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje v tématických okruzích:**
 - význam spolupráce a komunikace pro řešení problémů životního prostředí,
 - životní prostředí/příroda v místě, regionu a ČR (přírodní a kulturní rozmanitost a hodnoty, složky ŽP, přírodní zdroje, vlivy různých odvětví – vyčerpávání, znečištění),
 - vývoj vztahu člověka a přírody/krajiny v minulosti a výhledy do budoucnosti,
 - ekologická etika,

- globální souvislosti a globální problémy,
- vztah ekonomického a sociálního rozvoje a životního prostředí, udržitelné využívání přírodních zdrojů a udržitelný rozvoj,
- nástroje ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje, možnosti zapojení, životní styl (příklady z výroby a spotřeby - energie, potraviny, odpady...).

●—**Příklady řešení konfliktních situací týkajících se životního prostředí a udržitelného rozvoje.**

- **Shrnutí kompetencí rozvíjených v EVVO v návaznosti na klíčové kompetence v základním a středním vzdělávání:**

Kompetence k učení

- Praktická znalost přírodních a kulturních hodnot a pozoruhodnosti regionu, svého okolí, chápání příčin a následků jejich poškození.
- Pochopení globální propojenosti současného světa a globálních problémů, včetně jejich vlivu na náš běžný život.
- Porozumění historii krajiny a vývoje lidského společenství v obci a v regionu, vývoji vztahu člověka a přírody i historického utváření krajiny s důrazem na pochopení přímé závislosti člověka na přírodě
- Uvědomění si vzájemné závislosti ekonomického a sociálního rozvoje a stavu životního prostředí.

Kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

- Využití kooperativních a komunikačních dovedností jako nástrojů pro řešení problémů životního prostředí, včetně schopnosti zastávat a obhajovat názory a brát v úvahu názory druhých.

Kompetence pracovní, kompetence občanské

- Schopnost samostatného získávání, zpracování a prezentování informací v oblasti životního prostředí.
- Praktické dovednosti pro pobyt v přírodě a zacházení s živou i neživou přírodou.
- Osvojení vzorců spotřeby a výroby (nakládání se zdroji) vycházejících z pochopení principů udržitelného způsobu života a mechanismů, jimiž je provázán ekonomický a sociální rozvoj se stavem životního prostředí.
- Vědomí souvislostí vlastního životního stylu s problémy životního prostředí a jejich řešeními, schopnost odpovědného jednání a aktivní kvalifikované účasti v ochraně životního prostředí, důvěra ve vlastní síly pro řešení těchto problémů.
- Schopnost estetického vnímání přírody, pozitivního citového vztahu k životnímu prostředí ve svém okolí a k přírodě vůbec. Pokora, úcta k životu a k hodnotám, které neumí vytvořit člověk.

1.2. Další vzdělávání ostatních pedagogických pracovníků

Seminář pro ostatní pedagogické pracovníky

Po absolvování semináře je pedagogický pracovník způsobilý (= má tyto kompetence):

- porozumět cílům, obsahu, rozsahu a pojetí EVVO,

- rámcově se orientovat v základních dokumentech (celostátních i krajských) i v organizacích (státních i nevládních) zabývajících EVVO,
- orientovat se v základní problematice ekologie, ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny, aktuálním stavu životního prostředí v místě, v ČR i ve světě, principech udržitelného rozvoje a jeho tří základních pilířů - ekonomického, sociálního a ekologického,
- začlenit EVVO do výuky ve návaznosti na školní vzdělávací programy a na školní program EVVO,
- využívat vyučovací metody interdisciplinárního aktivního učení (např. praktické činnosti přímo v přírodě, experimentování, tvořivá dramatika, simulace, hry, terénní výuka, čtení v krajině, autentické činnosti - péče o školní prostředí) a jejich prostřednictvím tvořivě aplikovat EVVO do výuky,
- inovovat výuku z hlediska regionálních zvláštností s důrazem na utváření citového vztahu dětí k domovu, aktuálních situací apod.,
- —umět individuálně posoudit žákovo pochopení učiva o životním prostředí a na základě toho individuálně s žákem pracovat,
- být si vědom významu formativního účinku prostředí a osobního příkladu na utváření vztahu žáků k životnímu prostředí, projevovat ekologicky odpovědné postoje a návyky a umět argumentovat v jejich prospěch, seberefektovat své jednání a výchovné působení v EVVO,
- výše uvedenými způsoby rozvíjet kompetence v oblasti EVVO u svých žáků a studentů (tj. zprostředkovat jejich potřebné znalosti, formovat dovednosti, postoje a návyky) a podporovat jejich aktivní zapojování do péče o životní prostředí.

Organizace a minimální časová dotace semináře :

- Seminář mohou pořádat subjekty, které získaly akreditaci MŠMT.
- Seminář je ukončen vydáním osvědčení o absolvování semináře.
- Minimální časová dotace semináře je 6 hodin přímé výuky.

Obsah semináře :

- —Cíle, obsah, rozsah a pojetí EVVO.
- —Přehled základních dokumentů k EVVO, institucí a jejich nabídek (programů, pomůcek, materiálů...).
- —Role koordinátorů EVVO a ostatních pedagogických pracovníků, začlenění průřezového tématu EVVO do ŠVP a tvorba školních plánů EVVO, příklad konkrétního školního programu EVVO.
- —Charakteristika, praktické ukázky a příklady vyučovacích metod interdisciplinárního aktivního učení typických pro EVVO - např. praktické činnosti přímo v přírodě, experimentování, tvořivá dramatika, simulace, hry, autentické činnosti, využívání přírodních učeben a pod.

(Pozn. V této části bude případně diferencováno dle cílových skupin – s diferenciací vyučujících 1., 2. a 3. stupně a vyučujících jednotlivých předmětů, resp. jednotlivých vzdělávacích oblastí rámcových vzdělávacích programů).

- **Význam a příklady péče o prostředí školy včetně školního pozemku a ekologizace provozu.**

- **Příklady aktuálních a regionálně zaměřených informací z oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje v tématických okruzích (vybraných dle složení účastníků):**
 - význam spolupráce a komunikace pro řešení problémů životního prostředí,
 - životní prostředí/příroda v místě, regionu a ČR (přírodní a kulturní rozmanitost a hodnoty, složky ŽP, přírodní zdroje, vlivy různých odvětví – vyčerpávání, znečištění),
 - vývoj vztahu člověka a přírody/krajiny v minulosti a výhledy do budoucnosti,
 - ekologická etika,
 - globální souvislosti a globální problémy,
 - vztah ekonomického a sociálního rozvoje a životního prostředí, udržitelné využívání přírodních zdrojů a udržitelný rozvoj,
 - nástroje ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje, možnosti zapojení, životní styl (příklady z výroby a spotřeby - energie, potraviny, odpady...).

(Pozn. V této části bude případně diferencováno dle cílových skupin – s diferenciací vyučujících 1., 2. a 3. stupně a vyučujících jednotlivých předmětů, resp. jednotlivých vzdělávacích oblastí rámcových vzdělávacích programů).

- **Řešení konfliktních situací týkajících se životního prostředí na příkladech souvisejících s posuzováním vlivů staveb na životní prostředí, s Místní Agendou 21 apod.**

(Pozn. V této části bude případně diferencováno dle cílových skupin – s diferenciací vyučujících 1., 2. a 3. stupně a vyučujících jednotlivých předmětů, resp. jednotlivých vzdělávacích oblastí rámcových vzdělávacích programů).

Shrnutí kompetencí rozvíjených v EVVO

Kompetence k učení

- Praktická znalost přírodních a kulturních hodnot a pozoruhodnosti regionu, svého okolí, chápání příčin a následků jejich poškození.
- Pochopení globální propojenosti současného světa a globálních problémů, včetně jejich vlivu na náš běžný život.
- Porozumění historii krajiny a vývoje lidského společenství v obci a v regionu, vývoji vztahu člověka a přírody i historického utváření krajiny s důrazem na pochopení přímé závislosti člověka na přírodě.
- Uvědomění si vzájemné závislosti ekonomického a sociálního rozvoje a stavu životního prostředí.

Kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

- Využití kooperativních a komunikačních dovedností jako nástrojů pro řešení problémů životního prostředí, včetně schopnosti zastávat a obhajovat názory a brát v úvahu názory druhých.

Kompetence pracovní, kompetence občanské

- Schopnost samostatného získávání, zpracování a prezentování informací v oblasti životního prostředí.
- Praktické dovednosti pro pobyt v přírodě a zacházení s živou i neživou přírodou.
- Osvojení vzorců spotřeby a výroby (nakládání se zdroji) vycházejících z pochopení principů udržitelného způsobu života a mechanismů, jimiž je provázán ekonomický a sociální rozvoj se stavem životního prostředí.

- Vědomí souvislostí vlastního životního stylu s problémy životního prostředí a jejich řešeními, schopnost odpovědného jednání a aktivní kvalifikované účasti v ochraně životního prostředí, důvěra ve vlastní síly pro řešení těchto problémů.
- Schopnost estetického vnímání přírody, pozitivního citového vztahu k životnímu prostředí ve svém okolí a k přírodě vůbec. Pokora, úcta k životu a k hodnotám, které neumí vytvořit člověk.

2. Další vzdělávání řídicích pracovníků škol (ředitelů a zástupců ředitelů)

Seminář pro řídicí pracovníky škol :

Po absolvování specializačního kursu je řídicí pracovník způsobilý (= má tyto kompetence):

- porozumět cílům, obsahu, rozsahu a pojetí EVVO,
- orientovat se v základních dokumentech (celostátních i krajských) i v organizacích (státních i nevládních) zabývajících EVVO,
- orientovat se v základní problematice ekologie, ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny, aktuálním stavu životního prostředí v místě, ČR i ve světě, principech udržitelného rozvoje a jeho tří základních pilířů - ekonomického, sociálního a ekologického,
- začlenit EVVO a školní program EVVO (průřezové téma - Environmentální výchova) do školních vzdělávacích programů,
- orientovat se ve vyučovacích metodách interdisciplinárního aktivního učení a možnostech aplikace EVVO jejich prostřednictvím, v možnostech inovace výuky z hlediska regionálních zvláštností, aktuálních situací apod.
- umět diferencovat EVVO z hlediska různých studijních a učebních oborů,
- být si vědom významu formativního účinku prostředí a osobního příkladu na utváření vztahu žáků k životnímu prostředí, projevovat ekologicky odpovědné postoje a návyky a umět argumentovat v jejich prospěch, sebereflektovat své jednání a výchovné působení v EVVO,
- výše uvedenými způsoby rozvíjet kompetence v oblasti EVVO u žáků a studentů (tj. zprostředkovat jejich potřebné znalosti, formovat dovednosti, postoje a návyky) a podporovat jejich aktivní zapojování do péče o životní prostředí,.

Organizace a minimální časová dotace semináře :

- Seminář mohou pořádat subjekty, které získaly akreditaci MŠMT
- Seminář je ukončen vydáním osvědčení o absolvování semináře
- Minimální časová dotace semináře je 3 hodiny přímé výuky

Obsah semináře :

- **Cíle, obsah, rozsah a pojetí ekologické výchovy**
- **Přehled základních dokumentů k EVVO, institucí a jejich nabídek (programů, pomůcek, materiálů...)**
- **Role koordinátorů EVVO a řídicích pracovníků škol, začlenění průřezového tématu EVVO do ŠVP, resp. na tvorbu školních plánů EVVO, příklad konkrétního školního programu EVVO**

- **Stručná charakteristika témat EVVO a vyučovacích metod interdisciplinárního aktivního učení typických pro EVVO a vybraná praktická ukázka**
(Pozn. V této části případně s diferenciací pro 1., 2. a 3. stupeň a různé typy škol)
- **Význam a příklady péče o prostředí školy včetně školního pozemku a ekologizace provozu**

Standard vzdělávání pedagogických pracovníků v EVVO zpracovala pracovní skupina :
Mgr. Helena Klimešová, RNDr. Jiří Kulich a RNDr. Aleš Máchal.